Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 8 Tz 85/2012, ECLI:CZ:NS:2012:8.TZ.85.2012.1

Číslo: 65/2013

Právní věta:

Z dikce ustanovení § 93 odst. 8 z. s. m. přímo vyplývá, že ochranná výchova jako jedno z opatření podle § 93 odst. 1 z. s. m. může být dítěti mladšímu patnácti let, které spáchalo čin jinak trestný, uložena jen za podmínky, že bude trvat maximálně do osmnácti let jeho věku. Po dovršení této věkové hranice nelze ochrannou výchovu prodloužit.

Povaha řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže vylučuje, aby ve věci dítěte mladšího patnácti let, jemuž bylo uloženo opatření podle této hlavy, bylo aplikováno ustanovení hlavy druhé tohoto zákona. Tato zásada platí nejen pro ukládání opatření podle § 93 z. s. m., ale i pro řízení vykonávací, v němž se postupuje podle občanského soudního řádu, neboť i pro výkon opatření platí pravidlo uvedené v § 96 z. s. m., že nestanoví-li tento zákon jinak, postupuje soud pro mládež v řízení podle hlavy třetí podle předpisů upravujících občanské soudní řízení.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 05.12.2012

Spisová značka: 8 Tz 85/2012

Číslo rozhodnutí: 65

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Ochranná výchova, Řízení proti dětem mladším patnácti let

Předpisy: § 93 z. s. m.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud ke stížnosti pro porušení zákona ministra spravedlnosti podané ve prospěch nezletilého L. S. proti usnesení Krajského soudu v Ostravě, soudu pro mládež, ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 4 Tmo 81/2012, podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že napadeným pravomocným usnesením byl porušen zákon v ustanovení § 86 odst. 1 z. s. m. v neprospěch nezletilého L. S. Podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušil usnesení Krajského soudu v Ostravě, soudu pro mládež, ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 4 Tmo 81/2012, a usnesení Okresního soudu v Ostravě, soudu pro mládež, ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 0 Ntm 602/2012. Zrušil též všechna další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu.

Z o d ů v o d n ě n í :

Stížnost pro porušení zákona podaná ministrem spravedlnosti podle § 266 odst. 1 tr. ř. Nejvyššímu soudu ve prospěch nezletilého L. S. (dále jen „nezletilý“) směřovala proti pravomocnému usnesení Krajského soudu v Ostravě, soudu pro mládež, ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 4 Tmo 81/2012, a proti řízení, jež vydání tohoto rozhodnutí předcházelo, neboť byl podle ministra spravedlnosti porušen zákon v neprospěch nezletilého v ustanoveních § 86 odst. 1, § 93 odst. 11 a § 96 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění dalších změn (dále jen „z. s. m.“ nebo „zákon č. 218/2003 Sb.“).

V obsahu tohoto mimořádného opravného prostředku ministr spravedlnosti zdůraznil, že nezletilému byla uložena ochranná výchova rozsudkem Okresního soudu v Mladé Boleslavi ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. 4 Rod 5/2006, jako výchovné opatření podle § 93 odst. 1 písm. c) z. s. m. Dne 31. 2. 2012 byl Okresnímu soudu v Mladé Boleslavi doručen podnět k prodloužení ochranné výchovy nezletilého, přičemž tento soud uvedený podnět postoupil k rozhodnutí Okresnímu soudu v Ostravě jako soudu pro mládež místně příslušnému. Jmenovaný soud usnesením ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 0 Ntm 602/2012, rozhodl tak, že podle § 86 odst. 1 z. s. m. ochrannou výchovu uloženou nezletilému rozsudkem Okresního soudu v Mladé Boleslavi ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. 4 Rod 5/2006, prodloužil.

Stížnosti, které byly proti tomuto usnesení podány nezletilým a státním zástupcem Okresního státního zastupitelství v Ostravě, Krajský soud v Ostravě, soud pro mládež, usnesením ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 4 Tmo 81/2012 (proti němuž stížnost pro porušení zákona směřuje), podle 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl.

Ministr spravedlnosti takový postup považoval za nezákonný a poukázal na znění § 86 odst. 1, 93 odst. 1 písm. g), § 93 odst. 11 a § 96 z. s. m. a na to, že nezletilému byla ochranná výchova uložena jako osobě mladší patnácti let, přičemž pro tuto věkovou kategorii je určena zvláštní právní úprava obsažená v hlavě třetí zákona č. 218/2003 Sb. Z ustanovení § 96 z. s. m. vyplývá subsidiární použití předpisů upravujících občanské soudní řízení, není-li stanoveno jinak. Stěžovatel tak shledal, že právní režim nezletilého L. S. jako osoby umístěné ve výchovném ústavu z důvodu nařízené ochranné výchovy uložené podle § 93 odst. 1 písm. g) z. s. m. vylučuje subsidiaritu jiných ustanovení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže i podle trestního řádu. Prodloužení ochranné výchovy včetně formy rozhodnutí o ní v hlavě třetí zákona č. 218/21003 Sb. absentuje a podpůrně použitelný občanský soudní řád zná prodloužení pouze u ústavní výchovy ukládané podle zákona o rodině. Dospěl tak k závěru, že žádný zákon prodloužení ochranné výchovy uložené podle § 93 z. s. m. zákon neumožňuje. Možnost prodloužení ochranné výchovy podle § 86 z. s. m, které je zařazeno do hlavy druhé, jež obsahuje právní úpravu vztahující se výlučně k mladistvým, nelze subsidiárně aplikovat.

S odkazem na ustanovení § 96 z. s. m. ministr spravedlnosti také vytkl, že stížností pro porušení zákona napadená rozhodnutí vydaly soudy místně nepříslušné. Poukázal na ustanovení § 88 písm. c) a § 11 odst. 2 o. s. ř., podle nichž byla založena místní příslušnost soudu pro mládež v řízení o uložení ochranné výchovy, aniž došlo k jejímu přenesení podle § 177 odst. 2 o. s. ř. Pro místní příslušnost soudu rozhodujícího v řízení proti dítěti mladšímu patnácti let platí ve vykonávacím řízení stejné principy, a proto v řízení o prodloužení ochranné výchovy (k němuž nemělo vůbec dojít) měl i o výkonu opatření uložených podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže rozhodovat jako místně příslušný Okresní soud v Mladé Boleslavi, soud pro mládež, a nikoli Okresní soud v Ostravě. Závěrem stěžovatel shrnul, že věcně i formálně nezákonným rozhodnutím učiněným navíc i místně nepříslušným soudem došlo k nezákonnému omezení nezletilého na osobní svobodě.

Ministr spravedlnosti z uvedených důvodů navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že postupem předcházejícího řízení a usnesením Krajského soudu v Ostravě, soudu pro

mládež, ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 4 Tmo 81/2012, byl v neprospěch nezletilého porušen zákon v ustanoveních § 86 odst. 1, § 93 odst. 11 a § 96 z. s. m., a aby podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Ostravě, soudu pro mládež, ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 4 Tmo 81/2012, i jemu předcházející usnesení Okresního soudu v Ostravě, soudu pro mládež, ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 0 Ntm 602/2012, jakož i všechna další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu, a dále aby podle § 270 odst. 1 tr. ř. Okresnímu soudu v Ostravě přikázal věc v potřebném rozsahu znovu projednat a rozhodnout při současném zohlednění otázky místní příslušnosti.

Nejvyšší soud přezkoumal podle § 267 odst. 3 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost těch výroků rozhodnutí, proti nimž byla stížnost pro porušení zákona podána, v rozsahu a z důvodů v ní uvedených, jakož i řízení napadené části rozhodnutí předcházející, a shledal, že zákon byl ve smyslu podaného mimořádného opravného prostředku porušen.

Rozhodnutí, proti nimž stížnost pro porušení zákona směřuje, má meritorní podklad v rozsudku Okresního soudu v Mladé Boleslavi, soudu pro mládež, ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. 4 Rod 5/2006, který byl vydán v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let pro čin jinak trestný v souladu s § 89 odst. 1, 2 z. s. m. Tímto rozsudkem byla nezletilému L. S. podle § 93 odst. 1 písm. c) z. s. m. uložena ochranná výchova. Podle odůvodnění tohoto rozsudku uvedený soud pro mládež vyhověl návrhu okresní státní zástupkyně v M. B. na uložení opatření podle § 90 odst. 1 z. s. m. poté, co policejní orgán Policie České republiky Okresního ředitelství T., Obvodní oddělení B., usnesením ze dne 12. 11. 2004, sp. zn. ČTS: ORTA-1344/BE-TČ-2004, podle § 159a odst. 2 tr. ř. s přihlédnutím k § 11 odst. 1 písm. d) tr. ř. odložil trestní stíhání nezletilého pro nepřípustnost z důvodu nedostatku věku nezletilého, a to pro čin jinak trestný ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr. zák. (spáchaný dne 1. 10. 2004). Nezletilý takto uloženou ochrannou výchovu vykonával v různých výchovných ústavech, naposledy ve Výchovném ústavu O.-H., detašované pracoviště J., P. n. O. Dne 31. 1. 2012 podal odbor sociálních věcí oddělení péče pro děti a rodinu Městské části P. 6, Okresnímu soudu v Mladé Boleslavi ve věci sp. zn. 4 Rod 5/2006 podnět na prodloužení ochranné výchovy o jeden rok po dosažení zletilosti nezletilého (č. l. 123 spisu sp. zn. 4 Rod 5/2006). Tento okresní soud ve smyslu § 86 odst. 1 z. s. m. krátkou cestou uvedený návrh na prodloužení ochranné výchovy zaslal Okresnímu soudu v Ostravě s tím, že je podle § 86 odst. 1 z. s. m. soudem místně příslušným.

Okresní soud v Ostravě uvedený návrh na postoupení věci zapsal pod sp. zn. 0 Ntm 602/2012, nechal ve věci zpracovat na nezletilého znalecký posudek a ve veřejném zasedání konaném dne 30. 5. 2012, v němž postupoval podle trestního řádu (viz č. l. 47 a násl. tohoto spisu), vydal usnesení ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 0 Ntm 602/2012, jímž podle § 86 odst. 1 z. s. m. prodloužil ochrannou výchovu. S tímto rozhodnutím se neztotožnili nezletilý ani státní zástupce okresního státního zastupitelství v O. a podali stížnosti, které Krajský soud v Ostravě, soud pro mládež, usnesením ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 4 Tmo 81/2012, podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl.

K takto vydaným rozhodnutím je potřeba uvést, že ochranná výchova byla nezletilému uložena podle § 93 odst. 1 písm. c) z. s. m., tedy v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let pro čin jinak trestný, rozsudkem Okresního soudu v Mladé Boleslavi, soudu pro mládež, ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. 4 Rod 5/2006, neboť nezletilému bylo v době, kdy předmětný čin jinak trestný spáchal, deset let. Byl osobou trestně neodpovědnou, a proto bylo třeba konat řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, které je upraveno v zákoně č. 218/2003 Sb. v hlavě třetí.

Nejvyšší soud připomíná, že s ohledem na změny zákona č. 218/2003 Sb., k nimž došlo v době, kdy soud rozhodoval o uložení ochranné výchovy nezletilému, tj. v časovém intervalu od 30. 1. 2007 do doby, než rozhodovaly soudy nyní stížností pro porušení zákona napadenými rozhodnutími, došlo sice ke změnám v ustanovení § 93 z. s. m., tyto se však netýkaly otázek spojených s podmínkami pro ukládání a způsobu výkonu ochranné výchovy, pro niž platí stále stejné zásady.

V době, kdy Okresní soud v Ostravě ve věci sp. zn. 0 Ntm 602/2012 dne 30. 5. 2012 rozhodl o prodloužení ochranné výchovy, ustanovení § 93 z. s. m. nepřipouštělo jinou možnost, než že ochranné opatření se vykonává do osmnácti let věku nezletilého. Tento režim platí i pro ochrannou výchovu stále a ochranná výchova nemůže být ve smyslu tohoto ustanovení prodloužena. Stávající znění § 93 odst. 8, věta druhá, z. s. m. výslovně stanoví, že „dítěti lze opatření podle § 93 odst. 1 z. s. m. uložit až do dovršení osmnácti let věku, s výjimkou ochranného léčení, které lze uložit a vykonávat i po dovršení osmnácti let věku dítěte“.

Z tohoto znění ustanovení § 93 odst. 8 z. s. m. přímo vyplývá, že ochranná výchova, jako jedno z opatření podle § 93 odst. 1 z. s. m., může být dítěti mladšímu než patnáct let, které spáchalo čin jinak trestný, uložena jen za podmínky, že toto bude trvat maximálně do osmnácti let věku tohoto dítěte. Toto omezení osmnácti lety výslovně neplatí u jediného opatření, a to u ochranného léčení, u něhož zákon přímo stanoví, že může být uloženo a může být vykonáváno i po dovršení osmnácti let věku dítěte. Z logického i teleologického výkladu tohoto ustanovení tak plyne, že zákonodárce v případě ochranné výchovy uložené za podmínek § 93 z. s. m. vůbec nepředpokládá, aby ji dítě mladší patnácti let vykonávalo i poté, co již dovršilo osmnácti let věku. Pokud by takový záměr zákonodárce měl, výslovně by jej vyjádřil obdobně, jak provedl u ochranného léčení zákonem č. 301/2011 Sb.

Zákonodárce takto upravenými podmínkami vymezujícími ochrannou výchovu jako jedno z opatření ukládaných dítěti mladšímu patnácti let, které spáchalo čin jinak trestný, ustanovením § 93 z. s. m. stanovil, že ochranná výchova u takového dítěte uložená podle § 93 odst. 1 písm. c) (event. od 1. 1. 2010 podle § 93 odst. 1 písm. f/ z. s. m.) může trvat maximálně do doby, než takové dítě dovrší osmnácti let věku. Dovršením této věkové hranice musí být z ochranné výchovy propuštěno, neboť pro to, aby byla např. prodloužena, není žádný zákonný podklad nejen v tomto, ale ani v žádném jiném ustanovení hlavy třetí, podle níž se ochranná opatření dětem mladším patnácti let ukládají.

Na základě těchto právních závěrů Nejvyšší soud shledal, že nezletilému L. S., jemuž ochranná výchova byla uložena rozsudkem Okresního soudu v Mladé Boleslavi, soudu pro mládež, ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. 4 Rod 5/2006, podle § 93 odst. 1 písm. c) z. s. m., nebylo přípustné ochrannou výchovu pro dobu po dovršení osmnácti let prodloužit, ale bylo nutné z ní nezletilého propustit.

Okresní soud v Ostravě, soud pro mládež, usnesením ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 0 Ntm 602/2012, však v rozporu s těmito zásadami rozhodl tak, že podle § 86 odst. 1 z. s. m. nezletilému ochrannou výchovu uloženou rozsudkem Okresního soudu v Mladé Boleslavi, soudu pro mládež, ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. 4 Rod 5/2006, pro dobu od osmnácti let věku nezletilého do jeho devatenácti let prodloužil. S tímto jeho rozhodnutím se ztotožnil jako stížnostní soud Krajský soud v Ostravě, soud pro mládež, který usnesením ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 4 Tmo 81/2012, stížnosti podané proti uvedenému usnesení soudu prvního stupně jako nedůvodné podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl. Tím nastala situace, že nezletilý, který již dne 30. 6. 2012 dovršil osmnácti let, nadále vykonával ochrannou výchovu, ač pro její výkon již nebyl zákonný podklad.

Jestliže Okresní soud v Ostravě uvedeným rozhodnutím, které potvrdil i Krajský soud v Ostravě, jako soud pro mládež, rozhodl o prodloužení ochranné výchovy na podkladě ustanovení § 86 odst. 1 z. s. m., postupoval v rozporu se zákonem. Základním pochybením obou uvedených soudů bylo, že na řízení, které od začátku probíhalo podle § 89 až 96 z. s. m. (tj. podle hlavy třetí tohoto zákona, dopadající na činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let), aplikovaly ustanovení § 86 odst. 1 z. s. m., které je ustanovením vymezeným pro řízení v trestních věcech mladistvých (tj. podle hlavy druhé), dopadající na mladistvé.

Řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže je v principu svébytným občanským soudním řízením. Jde o nesporné řízení vycházející z právní úpravy řízení ve věcech péče o nezletilé vymezené v občanském soudním řádu (§ 176 a násl. o. s. ř.) s modifikacemi upravenými v zákonu o

soudnictví ve věcech mládeže v § 89 až 96 z. s. m. Jde o netrestní reakci na spáchání činu jinak trestného za použití zvláštního okruhu opatření a jednání před ním probíhá za účasti speciálně vymezeného okruhu účastníků (v podrobnostech srov. Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 816, 817). Ze smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže jednoznačně vyplývá, že hlava druhá a hlava třetí tvoří zcela samostatné, oddělené a vzájemně nikterak nepropojené části. Jejich základním rozlišením je to, že hlava druhá upravuje po procesní stránce zvláštní druh řízení dopadající na mladistvé, což jsou podle § 2 odst. 1 písm. c) z. s. m. ti, kdo v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok a nepřekročili osmnáctý rok svého věku. Jde o osoby trestně odpovědné, na jejichž řízení se aplikují zásady trestního řízení a trestního práva hmotného. Není-li speciální úprava vymezená přímo v hlavě první a druhé zákona č. 218/2003 Sb. (srov. např. § 6 odst. 2 z. s. m.), užijí se obecná ustanovení trestního práva hmotného a procesního. Hlava třetí (§ 89 až 96 z. s.m.) upravuje řízení týkající se dětí mladších patnácti let, tedy trestně neodpovědných osob, pro které, jestliže není speciální úprava, se ve smyslu § 96 z. s. m. užijí ustanovení občanského soudního řádu.

Z uvedeného plyne, že je vyloučeno, aby ve věci dítěte mladšího patnácti let, jemuž bylo uloženo opatření v řízení podle hlavy třetí tohoto zákona, bylo aplikováno ustanovení hlavy druhé zákona č. 218/2003 Sb. Tato zásada platí pro celé řízení, tedy nejen pro ukládání opatření podle § 93 z. s. m., ale i pro řízení vykonávací, neboť i pro výkon opatření platí zásada vyplývající z § 96 z. s. m., že nestanoví-li tento zákon jinak, postupuje soud pro mládež v řízení podle této hlavy třetí podle předpisů upravujících občanské soudní řízení.

Z těchto důvodů v projednávané věci nepřicházelo v úvahu, aby byla ochranná výchova uložená dítěti mladšímu patnácti let prodloužena podle § 86 odst. 1 z. s. m. (zařazeného do hlavy druhé zákona o řízení proti mladistvým), podle něhož soudy v řízení, z nichž vzešla stížností pro porušení zákona napadená rozhodnutí, postupovaly. Podle § 86 odst. 1 z. s. m. by bylo možné postupovat jen v řízení o trestně odpovědné osobě mladistvé, jíž by byla ochranná výchova uložena za podmínek § 22 z. s. m., což však není projednávaný případ. Podmínky v něm stanovené však v žádném případě není možné použít pro ochrannou výchovu, která byla uložena dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný podle § 93 odst. 1 z. s. m., tj. podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb.

Jestliže soudy uvedeným způsobem postupovaly, porušily tím zákon v ustanovení § 86 odst. 1 z. s. m. v neprospěch nezletilého L. S.

Vzhledem ke všem výše uvedeným skutečnostem Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že usnesením Krajského soudu v Ostravě, soudu pro mládež, ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 4 Tmo 81/2012, a v řízení, jež tomuto usnesení předcházelo, byl porušen zákon v ustanovení § 86 odst. 1 z. s. m. v neprospěch nezletilého. V důsledku toho podle § 269 odst. 2 tr. ř. napadené usnesení i jemu předcházející usnesení okresního soudu zrušil, včetně všech dalších rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazujících, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Protože shledal, že nemělo být žádné rozhodnutí o prodloužení ochranné výchovy vydáno, ale nezletilý měl být po dovršení osmnáctého roku věku propuštěn z uložené ochranné výchovy, byla zjištěná nezákonnost zhojena jen tímto kasačním rozhodnutím, aniž bylo nutné, aby o této otázce bylo jakkoli rozhodováno.